

Schrift en schrijfcultuur tijdens de Middeleeuwen (A005252)

Cursusomvang (nominale waarden; effectieve waarden kunnen verschillen per opleiding)

Studiepunten 5.0 **Studietijd 150 u**

Aanbodsessies en werkvormen in academiejaar 2026-2027

A (semester 1)	Engels	Gent	excursie
			hoorcollege
			peer teaching
			werkcollege

Lesgevers in academiejaar 2026-2027

De Paermentier, Els	LW03	Verantwoordelijk lesgever
---------------------	------	---------------------------

Aangeboden in onderstaande opleidingen in 2026-2027

	stptn	aanbodsessie
Educatieve Master of Science in de cultuurwetenschappen (afstudeerrichting geschiedenis)	5	A
Master of Arts in de taal- en letterkunde (afstudeerrichting historische perspectieven)	5	A
Master of Arts in de geschiedenis	5	A
Master of Arts in de historische taal- en letterkunde	5	A
Uitwisselingsprogramma geschiedenis	5	A
Uitwisselingsprogramma middeleeuwse studies en hulpwetenschappen	5	A

Onderwijstalen

Engels

Trefwoorden

ontwikkeling van middeleeuwse westerse schrifttypes, geletterdheid en schrijfcompetenties, materiële totstandkoming van manuscripten (codicologie) en documenten, middeleeuwse lees- en schrijfpraktijken, abdijscriptoria en kanselarijen, late oudheid, middeleeuwen, vroege Renaissance

Situering

Deze cursus biedt een cultuurhistorisch overzicht van de ontwikkeling van schrifttypes en schrijftechnieken in West-Europa van de late Oudheid tot de vroege Renaissance, met nadruk op de middeleeuwse periode. Aan de hand van talrijke voorbeelden wordt inzicht verschaft in de voornaamste paleografische kenmerken van deze schrifttypes en in de politieke, economische, culturele en technisch-grafische factoren die hun evolutie en mutaties hebben beïnvloed. Verder wordt stilgestaan bij de materiële context waarin manuscripten en documenten werden vervaardigd, bij middeleeuwse lees- en lay-outpraktijken, en bij de omstandigheden waarin middeleeuwse scribenten werkten. Een afsluitend discussiecollege is gewijd aan de mogelijkheden en beperkingen van digitale toepassingen binnen de onderzoekdiscipline van de paleografie. Uitwisselingstudenten mogen dit opleidingsonderdeel opnemen. Voor dit opleidingsonderdeel is geen kennis van het Nederlands vereist.

Inhoud

- Ontwikkeling van de paleografie en codicologie als hulpwetenschappen en hun relatie tot andere hulpwetenschappen voor de studie van de middeleeuwen
- Terminologie en problemen rond de nomenclatuur van middeleeuwse schrifttypes
- Evolutieschets van westerse schrift- en lettervormen, met bijzondere aandacht voor factoren van mutatie op cultureel, politiek, economisch en schrijftechnisch

vlak

- Materiële totstandkoming van manuscripten en documenten
- Digitale ontwikkelingen en toepassingen binnen het vakgebied

Begincompetenties

- Kennis hebben van de voornaamste tendenzen binnen de geschiedenis van de middeleeuwen
- Basiskennis hebben van de functies en toepasbaarheid van de paleografie als hulpwetenschap

Eindcompetenties

- 1 Gevorderd inzicht in het historische begrippenkader (ook in een andere taal dan het Nederlands) kunnen aanwenden om nieuwe en complexe ideeën te analyseren en evalueren. Toegepast: Gevorderde kennis van de terminologie betreffende de nomenclatuur en materiële kenmerken van middeleeuwse schrifttypes en manuscripten aanwenden om deze te interpreteren en kritisch te becommentariëren.
- 2 Inzichten in de geschiedenis van België en/of Europa en/of de wereld kritisch hanteren bij de analyse van complexe problemen en onderzoeksuggesties leveren. Toegepast: Inzichten in het ontstaan en de ontwikkeling van westerse schrifttypes aanwenden om geselecteerde handschriftfragmenten of manuscripten chronologisch en geografisch te situeren.
- 3 Geschiedenis van een bepaald tijdvak of thema kritisch benaderen. Toegepast: Geschiedenis van de Paleografie en Codicologie als wetenschappelijke disciplines kritisch benaderen.
- 4 Basiskennis van de randwetenschappen bij onderzoek en/of professionele activiteiten origineel gebruiken of uitdiepen. Toegepast: Basiskennis van de aanverwante hulpwetenschappen (diplomatiek, sigillografie, papyrologie, epigrafie) aanwenden om complexere probleemstellingen m.b.t. de studie van middeleeuwse schrifttypes en manuscripten te formuleren.
- 5 Geschiedeniswetenschappelijke onderzoeksmethodologie bij onderzoek of professionele activiteiten aanwenden.
- 6 Algemeen inzicht hebben in de literatuur van het vakgebied (ook in een andere taal dan het Nederlands) en bronnen (ook in een andere taal dan het Nederlands) origineel en creatief gebruiken.
- 7 Historisch onderzoek ontwerpen. Toegepast: Historiografische debatten binnen het vakgebied van de Paleografie kritisch analyseren en vertalen naar concrete onderzoeksvragen.
- 8 Kritisch reflecteren over de grenzen van de eigen competenties, het eigen denken en handelen. Toegepast: Kritisch reflecteren over de opportuniteiten en beperkingen van digitale (methodologische) toepassingen binnen het vakgebied.
- 9 Eigen historisch onderzoek mondeling kunnen presenteren en verantwoorden (ook in een andere taal dan het Nederlands) aan experts en niet-deskundigen. Toegepast: In groep presenteren en kritisch becommentariëren van een of meerdere wetenschappelijke artikels over een bepaald inhoudelijk subthema.
- 10 Digitale competentie: Inzicht hebben in de manier waarop de digital turn de aard, oorsprong, verspreiding, (her)gebruik, manipulatie en vindbaarheid/doorzoekbaarheid van gedigitaliseerde of born-digital bronnen beïnvloedt.
- 11 Digitale competentie: Vertrouwd zijn met de basisconcepten en de inter- en transdisciplinaire mogelijkheden van Digital Humanities.

Creditcontractvoorwaarde

Toelating tot dit opleidingsonderdeel via creditcontract is mogelijk na gunstige beoordeling van de competenties

Examencontractvoorwaarde

De toegang tot dit opleidingsonderdeel via examencontract is open

Didactische werkvormen

Werkcollege, Excursie, Hoorcollege, Peer teaching

Toelichtingen bij de didactische werkvormen

- hoorcollege: collectieve leersituatie met kennisoverdracht
- werkcollege: collectieve interactieve leersituatie waarbij studenten onder begeleiding van de lesgever leren om middeleeuwse handschriften te

beschrijven en kritisch te becommentariëren (Universiteitsbibliotheek, handschriftenleeszaal)

- microteaching: studenten presenteren aan hun medestudenten de inhoud van een of meerdere wetenschappelijke artikels of projecten, bijvoorbeeld m.b.t. 'digitale paleografie', die ze individueel of in groep hebben voorbereid; de lesgever (en medestudenten) geven commentaar/suggesties m.b.t. de presentatie
- excursie: collectieve leersituatie waarbij studenten een bezoek brengen aan de Koninklijke Bibliotheek (Brussel) of een tijdelijke tentoonstelling rond middeleeuwse handschriften
- lesopnames: er worden voor dit vak geen lesopnames voorzien

Studiemateriaal

Type: Handboek

Naam: B. Bischoff, *Latin Palaeography* ([1990] 2014)

Richtprijs: Gratis of betaald door opleiding

Optioneel: nee

Taal : Engels

Auteur : Bischoff

ISBN : 978-0-52136-726-4

Aantal pagina's : 30

Online beschikbaar : Ja

Beschikbaar in de bibliotheek : Ja

Beschikbaar via studentenvereniging : Nee

Gebruik en levensduur binnen het opleidingsonderdeel : regelmatig

Gebruik en levensduur binnen de opleiding : eenmalig

Gebruik en levensduur na de opleiding : niet

Bijkomende info: Het handboek is als e-book beschikbaar op Ufora. Beperkte selectie van hoofdstukken. Voor Nederlandstalige studenten is een Nederlandstalige syllabus beschikbaar.

Type: Slides

Naam: *Historical Scripts and Cultures of Writing in the Middle Ages*

Richtprijs: Gratis of betaald door opleiding

Optioneel: nee

Taal : Engels

Aantal slides : 400

Beschikbaar op Ufora : Ja

Online beschikbaar : Ja

Beschikbaar in de bibliotheek : Nee

Beschikbaar via studentenvereniging : Nee

Bijkomende info: Uitgebreide powerpoint slides (ca. 45 per les) vormen de basis om de leerstof te studeren.

Type: Reader

Naam: Thematische selectie van artikels

Richtprijs: Gratis of betaald door opleiding

Optioneel: nee

Taal : Engels

Aantal pagina's : 60

Beschikbaar op Ufora : Ja

Online beschikbaar : Ja

Beschikbaar in de bibliotheek : Ja

Beschikbaar via studentenvereniging : Nee

Bijkomende info: De samenstelling van de reader kan jaarlijks variëren.

Referenties

Aanvullende lectuur (optioneel):

- A. Petrucci, 'Au-delà de la paléographie: histoire de l'écriture, histoire de l'écrit, histoire de l'écriture', *Bulletin de l'Académie Royale de Belgique* (Classe des lettres et des sciences morales et politiques), 1-6, 1996, p. 123-135.

- M.P. Brown, *A guide to Western Historical Scripts from Antiquity to 1600* (1990)

- A. Derolez, *The palaeography of Gothic manuscript books: from the twelfth to the early sixteenth century* (2003)

- *Codicology and palaeography in the digital age*, ed. Malte Rehbein, Patrick Sahle, Torsten Schassan (2009)

Vakinhoudelijke studiebegeleiding

Via Ufora, e-mail en mondeling op afspraak

Evaluatiemomenten

periodegebonden en niet-periodegebonden evaluatie

Evaluatievormen bij periodegebonden evaluatie in de eerste examenperiode

Mondelinge evaluatie

Evaluatievormen bij periodegebonden evaluatie in de tweede examenperiode

Mondelinge evaluatie

Evaluatievormen bij niet-periodegebonden evaluatie**Tweede examenkans in geval van niet-periodegebonden evaluatie**

Niet van toepassing

Toelichtingen bij de evaluatievormen

Mondeling examen (met schriftelijke voorbereidingstijd) (90%)

Presentatie en participatie tijdens de lessen (10%)

Eindscoreberekening

90% periodegebonden

10% niet-periodegebonden evaluatie

Faciliteiten voor werkstudenten

Faciliteiten:

- 1 Mogelijkheid tot vrijstelling van aanwezigheid
- 2 Mogelijkheid tot examen op ander tijdstip binnen het academiejaar
- 3 Mogelijkheid tot feedback via email of na afspraak tijdens kantooruren

Exta informatie:

Voor meer informatie omtrent flexibel studeren: <http://www.flw.ugent.be/flexibelstuderen>